

The Role of Information Ethics in Students’ Information-Seeking Behavior in Virtual Environments: A Focus on the Dual Dimensions of “Censorship” and “Freedom of Access to Information”

Soraya Ziaei*, Faezeh Delghandi**

Solmaz Noori***

Abstract

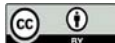
This study investigates the role of information ethics in the information-seeking behavior of humanities students within virtual environments, focusing specifically on the dual dimensions of "censorship and content control" and "freedom of information access." Addressing a significant research gap, the study integrates Wilson’s information behavior model and Floridi’s information ethics framework to analyze how these factors jointly influence students’ academic practices. Employing a qualitative grounded theory approach, semi-structured interviews were conducted with 23 faculty members from interdisciplinary fields. Thematic coding revealed that unrestricted access enhances research quality and engagement, while censorship fosters reliance on unofficial sources and increases the risk of academic misconduct. The findings underscore the necessity for robust infrastructural support and targeted ethics education to promote responsible information use. The study proposes a conceptual model to inform policy and educational strategies aimed at improving

* PhD, Information Science and Knowledge, Associate Professor; Department of Information Science and Knowledge; Payam Noor University, Tehran, Iran, soraya.ziaei@pnu.ac.ir

** PhD, Information Science and Knowledge, Assistant Professor; Department of Information Science and Knowledge; Payam Noor University, Tehran, Iran, delghandi@pnu.ac.ir

*** PhD Candidate of Information Science and Knowledge Studies, Payam Noor University, Tehran, Iran (Corresponding Author), solmaz.noori16@gmail.com

Date received: 05/04/2025, Date of acceptance: 12/06/2025

ethical information-seeking and reducing negative outcomes such as plagiarism and misinformation.

Keywords: Information ethics, Humanities students, Virtual environment, Information-seeking behavior, Censorship, Freedom of access, Grounded theory.

Introduction

The rapid expansion of digital technologies and artificial intelligence has transformed the landscape of academic information-seeking, introducing new ethical challenges for students and educators alike. In the absence of a comprehensive ethical framework, academic integrity and the quality of research outputs are at risk. This study responds to the urgent need for a holistic model that addresses both the opportunities and risks associated with freedom of access and censorship in digital academic environments. By examining the interaction between these two dimensions, the research aims to provide actionable insights for universities, policymakers, and students, particularly within the context of Iranian higher education.

Materials and Methods

A qualitative research design based on grounded theory was adopted to explore the complexities of information ethics in academic settings. The study population comprised faculty members from information science, communication, media, philosophy, law, and technology departments at Iranian universities. Purposeful sampling ensured a diverse range of perspectives, with 23 participants selected for their interdisciplinary expertise and experience. Data were collected through semi-structured interviews conducted both in-person and online. The analysis followed Strauss and Corbin's three-stage coding process—open, axial, and selective coding—to identify recurring themes and develop a conceptual model of ethical information-seeking behavior.

Discussion & Result

Analysis revealed that freedom of access to information significantly facilitates students' research activities, enabling more comprehensive searches, critical evaluation, and effective use of academic resources. However, infrastructural limitations, financial constraints, and lack of evaluative skills often drive students toward unofficial or unreliable sources, compromising research quality. Conversely,

63 Abstract

censorship and content control, often justified on grounds of national security or policy, were found to restrict information flow, suppress creativity, and increase the prevalence of misinformation and academic dishonesty. The study identified key factors influencing ethical information behavior, including individual attitudes, institutional policies, and the broader socio-technical environment. Strategic recommendations include enhancing digital infrastructure, integrating ethics education into curricula, and developing transparent content management protocols.

Conclusion

The interplay between information access and censorship exerts a profound influence on the ethical information-seeking behavior of humanities students in virtual academic environments. The study's grounded theory approach yielded a nuanced conceptual model that highlights the importance of balancing freedom and control to foster academic integrity and research excellence. Practical recommendations emphasize the need for policy reforms, targeted training, and infrastructural investments to support ethical information practices. The findings offer a valuable roadmap for educators, administrators, and policymakers seeking to navigate the evolving challenges of information ethics in the digital age.

Bibliography

- Abbas, Zafar, et al. (2023). "Cyber laws and media censorship in Pakistan: An investigation of governmental tactics to curtail freedom of expression and right to privacy." *Journal of Creative Communications*, 1-14. <https://doi.org/10.1177/09732586231206913>
- Abbasi, I. S., & Al-Sharqi, L. (2015). "Media censorship: Freedom versus responsibility." *Journal of Law and Conflict Resolution*, 7(4), 21–25.
- Annappa, Nagarathna. (2021). "Ensuring right to freedom of speech and expression on cyberspace as against state intervention – Indian experience." *Revista Direitos Fundamentais & Democracia*, 26(1). <https://doi.org/10.25192/issn.1982-0496.rdfd.v26i12123>
- Behimehr, S., & Mansourian, Y. (2018). The role of cognitive biases in scientific information behavior of postgraduate students in Kharazmi University. *Human Information Interaction*, 5(1), 1-16. [In Persian]
- Bennett, Scott. (2023). "Defining AI Ethical Oversight: Transferring Responsibility and Accountability from Machines to Humans." PhD dissertation, Capitol Technology University.
- Chenari, Mahin & Azam Shabestani. (2021). "Predicting the Level of Familiarity with Ethics in Cyberspace Using Media Literacy and Technological Competencies." *Journal of Ethics in Science and Technology*, 16(2). [in Persian]

- Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (4th ed.). Sage Publications.
- Floridi, L. (2022). "Information ethics: A reboot." *Philosophy & Technology*, 35(1), 1-20. <http://doi.org/10.1007/s13347-021-00481-8>
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Aldine Publishing Company.
- Han, Qing-long; Ding, Derui; Ge, Xiaohua. (2024). "Secure Control and Filtering for Industrial Metaverse." *Frontiers of Information Technology & Electronic Engineering*, 25(2), 179-181.
- Jackson, Freeman Augustus. (2024). "The Technology Adoption Model for Cloud Computing, Storytelling Artificial Intelligence, and the Federal Risk and Authorization Management Program." PhD dissertation, Aspen University, School of Business and Technology.
- Jacobs, mattis.(2023). A reexamination of design- and policy- oriented computer ethics: accounting for increasingly complex actor constellations and regulatory developments. Phd degree. Department of informatics. Universitat hamburg.
- Jafari, Z., & Sabahi Garaghani, M. (2021). Analytical review of filtering and freedom of information. In *Proceedings of the 3rd International Conference on Jurisprudence, Law and Religious Studies* (Article No. 3). Network of Virtual Universities of the Islamic World.
- Jafari Farsi, S. Z., Sabahi Garaghani, M., & Siraji, M. (2022). Investigating the barriers and challenges of information freedom. *International Legal Research*, 15(55), 253-272.[In Persian]
- Jamali,hamid R; Shabbaztabar' pria .(2017). The effects of internet filtering on users' information-seeking behaviour and emotions. *Aslib Journal of Information Management*. 17july.
- Martoukou, K.; Saleh, A.G.; & Lavritsas, N. (2021). "Development and Validation of a Scale to Measure Digital Information Seeking Behavior of Students." *Journal of Librarianship and Information Science*, 53(4), 577-593.
- Nagar, namrata.(2022). Framing TRUST in artificial intelligence (AI) ethics communication: analysis of AI ethics guiding principles through the lens of framing theory. Master of degree. College of liberal arts, rochester institute of technology.
- Rahmati, H. A., & Shahriari, H. (2017). Ethical requirements of filtering and content refinement in cyberspace. *Revelatory Ethics Quarterly*, 7(1), 145-170. [In Persian]
- Salmasi, M., et al. (2022). Analysis and presentation of self-censorship model in cyberspace with grounded theory approach in Iran. *Iranian Political Sociology Monthly*, 5(10), 52-71. [In Persian]
- Shaghghi, Mehdi. (2018). "A Conceptual Analysis of the Epistemological Presuppositions of Floridi's Information Ethics Theory." *Human-Information Interaction*, 5(1), 30-43. [in Persian]
- Shaghghi, Mehdi. (2021). *Information Ethics: Principles and Issues*. Tehran: SAMT. [in Persian]
- Shaghghi, Mehdi; Vasfi, Mohammad Reza; Javadi, Mohsen. (2015). "Ontological Foundations of Floridi's Information Ethics Theory." *Methodology of Humanities*, 85, 7-29. [in Persian]
- Solmasi, Maryam & colleagues. (2022). "Factors Influencing Self-Censorship in Iran's Virtual Space: A Grounded Theory Approach." [in Persian]

65 Abstract

Tagmark, Max. (2022). Life 3.0: Being Human in the Age of Artificial Intelligence. Translated by Meysam Mohammadamini. Tehran: Farhang Nashr-e No & Asim Publishing. [in Persian]

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان در محیط مجازی با تأکید بر دو مؤلفه «سانسور» و «آزادی دسترسی به اطلاعات»

ثریا ضیایی*

فائزه دلقدنی**، سولماز نوری***

چکیده

این پژوهش با هدف تبیین نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان علوم انسانی در محیط مجازی، با تأکید بر دو مؤلفه «سانسور» و محدودیت‌های کنترل محتوا و «آزادی دسترسی به اطلاعات» انجام شد. شکاف اصلی پژوهش، فقدان مدل میان‌رشته‌ای برای تحلیل هم‌زمان تأثیر این دو مؤلفه بر رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان ایرانی است. روش تحقیق کیفی و مبتنی بر گراندد تئوری بوده و داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۲۳ عضو هیئت علمی رشته‌های مرتبط گردآوری و با مراحل کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل شد. یافته‌ها نشان داد که آزادی دسترسی به اطلاعات، کیفیت جست‌وجو، ارزیابی و استفاده از منابع را ارتقا می‌دهد، اما نبود زیرساخت و مهارت‌های ارزیابی، دانشجویان را به سمت منابع غیررسمی سوق می‌دهد. در مقابل، سانسور و محدودیت‌های اطلاعاتی، علاوه بر کاهش شفافیت و کیفیت پژوهش، زمینه‌ساز گسترش اخبار جعلی و سرقت ادبی می‌شود. تحلیل پنج‌سطحی داده‌ها (شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها

* دکترای علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، soraya.ziaei@pnu.ac.ir

** دکترای علم اطلاعات و دانش‌شناسی، استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، delghandi@pnu.ac.ir

*** دانشجوی دکترای علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، solmaz.noori16@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۱۶، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۲۲

و پیامدها) نشان داد که تقویت زیرساخت‌های دسترسی آزاد و آموزش اخلاق اطلاعات، کلید ارتقای اعتبار علمی است. نتیجه‌گیری پژوهش ارائه مدل مفهومی اخلاق محور برای سیاست‌گذاری و آموزش دانشگاهی است که می‌تواند به بهبود رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان و کاهش آسیب‌های اخلاقی منجر شود.

کلیدواژه‌ها: اخلاق اطلاعات، دانشجویان، محیط مجازی، رفتار اطلاع‌یابی، سانسور، آزادی.

۱. مقدمه

این تحقیق با هدف پاسخ به نیاز مبرم به یک چهارچوب جامع اخلاق اطلاعات در فرآیند اطلاع‌یابی دانشجویان طراحی شده است، چرا که فقدان چنین چهارچوبی می‌تواند منجر به کاهش اعتبار علمی پژوهش‌ها و ایجاد خلأ نظری شود. اساساً ذی‌نفعان این مسأله خود دانشجویان (به‌عنوان تولیدکننده و مصرف‌کننده محتوا) و مؤسسات آموزشی و پژوهشی هستند که به دلیل ضعف زیرساخت‌های دسترسی و آموزش سواد اخلاقی اطلاعات در معرض تضعیف اعتبار علمی و افزایش سرقت هستند. با گسترش فناوری‌های جدید مانند هوش مصنوعی و شبکه‌های اجتماعی، اخلاق اطلاعات به حوزه‌ای میان‌رشته‌ای بدل شده که کلید فهم توازن میان «آزادی دسترسی» و «سانسور/ محدودیت» است (شقایق، ۱۴۰۰). بررسی نحوه مواجهه دانشجویان با این محدودیت‌ها، ابعاد تازه‌ای از تعامل آزادی و کنترل اطلاعات را آشکار می‌کند و می‌تواند به تدوین سیاست‌های مؤثر اخلاقی و مدیریتی در دانشگاه‌ها کمک کند.

نیازهای اطلاعاتی دانشجویان نقش محوری در رفتار اطلاع‌یابی ایفا می‌کند؛ اما در عصر فناوری و هوش مصنوعی، چالش‌هایی نظیر سوگیری الگوریتمی، سانسور، محدودیت‌های محتوایی و انتشار اطلاعات نادرست بیش از پیش نمایان شده است. مدل ویلسون، به‌واسطه انطباق با فرآیندهای پژوهشی دانشگاهی، چهارچوب مناسبی برای تحلیل جریان اطلاع‌یابی ارائه می‌دهد. از سوی دیگر، اخلاق اطلاعات به موضوعاتی مانند مالکیت فکری، کنترل محتوای فیلترشده و سرقت علمی می‌پردازد و ضرورت تحلیل پیامدهای تصمیم‌گیری‌های هوش مصنوعی را برجسته می‌کند. در مجموع، هم‌افزایی این دو رویکرد به فهم جامع‌تری از رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان کمک می‌کند.

الگوریتم‌ها و فناوری‌های هوشمند، با ایفای نقش کلیدی در تولید و انتقال اطلاعات، جایگاه آگاهی و اطلاعات را در تعیین موقعیت‌های اخلاقی برجسته ساخته‌اند. پیامدهای

نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاع‌یابی ... (ثریا ضیایی و دیگران) ۶۹

اخلاقی گسترده‌ای متوجه هوش مصنوعی و ربات‌ها در جهان امروز است که به سطحی از هوشمندی نزدیک به انسان دست یافته‌اند. از این رو، تحلیل دقیق مفهوم هوش مصنوعی و ارتباط آن با اصول اخلاقی حاکم بر رفتار انسانی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. (تگمارک، ۱۴۰۱، ص ۷۳)

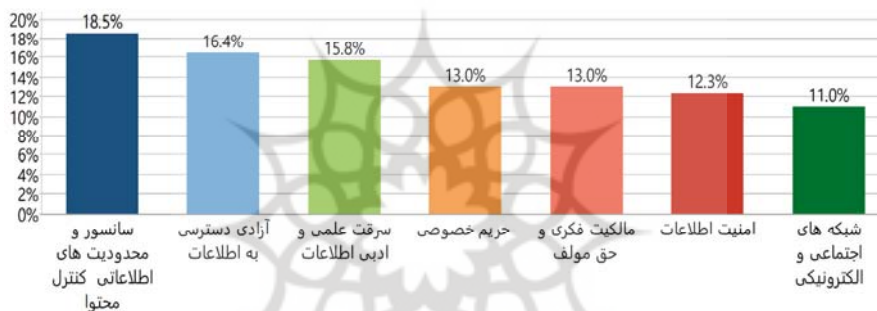
پیشرفت‌های فناوری، به‌ویژه هوش مصنوعی و شبکه‌های اجتماعی، چالش‌های اخلاقی جدیدی را در رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان ایجاد کرده است. فضای مجازی، با فراهم کردن روابط اجتماعی بی‌مرز، ضرورت تبیین چهارچوب اخلاقی در جست‌وجو و مصرف اطلاعات را آشکار کرده است (چناری و شبستانی، ۱۴۰۰). مسئولیت‌زدایی از انسان به هوش مصنوعی، ضمن تهدید رفتار منصفانه، هویتی نو در تعامل انسان و ماشین می‌آفریند (Bennett, 2023) از آنجا که بازیابی اطلاعات، ذهنی و وابسته به ویژگی‌های فرد است، سوگیری الگوریتمی می‌تواند اطلاع‌یابی را به شیوه‌ای غیراخلاقی منحرف کند؛ به‌ویژه وقتی «حباب فیلتر» ناشی از اولویت‌بندی داده‌های گذشته محدودیت دسترسی را افزایش دهد (تگمارک، ۱۴۰۱)

فناوری اطلاعات و هوش مصنوعی، با تغییر رفتار اطلاع‌یابی، حضور در فضای مجازی را اجتناب‌ناپذیر کرده است. فضای دانشگاهی به‌عنوان بستر اصلی این تحول نیازمند درک شیوه‌های جست‌وجوی مسئولانه و رعایت اصول اخلاق اطلاعات است. دانشجویان باید درباره مهارت‌های ارزیابی و استفاده صحیح از منابع آگاهی داشته باشند، زیرا این امر بر آینده علمی و اجتماعی کشور تأثیر می‌گذارد. اشتراک حجم عظیمی از اطلاعات در فضای دیجیتال و مسئولیت تولید و مصرف محتوا، چالش‌های جدیدی را پیش روی کاربران قرار داده است. شناسایی خلأها و شکاف‌های اخلاق اطلاعات می‌تواند به مدیریت بهینه و اخلاق‌مدار جریان داده‌ها کمک کند.

اخلاق اطلاعات، با ارائه چهارچوبی مسئولانه و عادلانه، مانع از انتشار اطلاعات نادرست و جلوگیری از نقض حقوق مالکیت فکری می‌شود. از آنجا که اطلاعات، منبع قدرت و ثروت در آموزش و پژوهش دانشجویان است؛ بررسی رابطه اخلاق اطلاعات و رفتار اطلاع‌یابی ضروری به‌نظر می‌رسد. پژوهش در این حوزه می‌تواند سواد اطلاعاتی را ارتقا دهد، تولید محتوای صحیح را تسهیل کند، و کیفیت آموزش و پژوهش را بهبود بخشد. همچنین عواملی مانند رشته تحصیلی، جنسیت، سن و فرهنگ در درک بهتر رفتار اطلاع‌یابی نقش مؤثری دارند که در این پژوهش مورد مذاقه قرار گرفته‌اند.

در این پژوهش، دو مؤلفه‌ی کلیدی «سانسور و محدودیت‌های اطلاعاتی» و «آزادی دسترسی به اطلاعات» به‌عنوان محورهای اصلی تحلیل انتخاب شده‌اند. این انتخاب از یک‌سو از نظر نظری، با اتکا به چارچوب اخلاق اطلاعات فلوریدی - که بر ارزش ذاتی داده‌ها و حق دسترسی اخلاقی تأکید دارد - و مدل رفتار اطلاع‌یابی ویلسون - که مراحل شناسایی نیاز، جست‌وجو، ارزیابی و استفاده را تبیین می‌کند - قابل توجیه است؛ و از سوی دیگر، به‌لحاظ تجربی نیز، براساس بسامد بالای این دو مفهوم در داده‌های مصاحبه‌شدگان (۱۸/۵٪ برای سانسور/محدودیت‌ها و ۱۶/۴٪ برای آزادی دسترسی) تأیید می‌شود.

کد محوری

مسأله اصلی پژوهش آن است که با وجود اهمیت این دو عامل «سانسور و محدودیت‌های اطلاعاتی کنترل محتوا» و «آزادی دسترسی به اطلاعات» در چرخه اطلاع‌یابی، همچنان تصویر روشنی از نحوه‌ی تأثیر هم‌زمان این دو مؤلفه بر رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان دانشگاهی در دست نیست. پژوهش حاضر درصدد است این خلأ نظری و عملی را برطرف کرده و مدلی مفهومی برای تبیین این تعاملات در بستر عصر دیجیتال ارائه دهد.

۲. پیشینه تحقیق

بنت (Bunt) (۲۰۱۸) در «اسلام در عصر دیجیتال: جهاد الکترونیکی، فتاوا آنلاین و محیط‌های اسلامی سایبری». این کتاب تأثیر فناوری دیجیتال بر اسلام را بررسی کرده و به نقش آن در تغییر روابط میان علمای دینی و پیروانشان می‌پردازد. اینترنت بستری برای

نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاع‌یابی ... (ثریا ضیایی و دیگران) ۷۱

انتشار فتاوا و اجتهادهای فقهی فراهم کرده و موجب کاهش وابستگی به نهادهای سنتی دینی شده است. نویسندگان به ظهور شخصیت‌های مذهبی جدید در فضای مجازی اشاره دارد که بدون داشتن تحصیلات رسمی دینی، نفوذ گسترده‌ای پیدا کرده‌اند. همچنین تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر تبلیغ دینی، جهاد الکترونیکی و گسترش ایدئولوژی‌های مختلف اسلامی تحلیل شده است. این پژوهش ابعاد مختلف دیجیتالی شدن مرجعیت دینی را بررسی کرده و نشان می‌دهد که چگونه این تحولات بر اقتدار مذهبی در اسلام تأثیر گذاشته‌اند.

تاکیم (Takim) (۲۰۰۷) وارثان پیامبر: کاریزما و مرجعیت دینی در اسلام شیعی. این کتاب به ریشه‌های مرجعیت دینی در اسلام شیعی پرداخته و نشان می‌دهد که چگونه این مرجعیت پس از غیبت امام دوازدهم شکل گرفته و تکامل یافته است. نویسندگان تأکید دارد که فقهای شیعه بعنوان جانشینان امامان، نقش کلیدی در هدایت جامعه ایفا کرده‌اند. کتاب ساختارهای کاریزماتیک و نهادی مرجعیت شیعی را تحلیل کرده و به تعامل آن با تحولات سیاسی و اجتماعی می‌پردازد. همچنین به نظریه ولایت فقیه و نقش آن در گسترش اقتدار مذهبی در جوامع شیعی معاصر اشاره شده است. تاکیم با ارائه نمونه‌هایی از نقش فقها در تحولات سیاسی و اجتماعی، پیامدهای این مرجعیت را در دوران جدید بررسی کرده است.

ماوانی (Mavani) (۲۰۱۳) مرجعیت دینی و اندیشه سیاسی در تشیع دوازده‌امامی: از امام علی تا دوران پس از خمینی. این کتاب سیر تکاملی مرجعیت دینی در تشیع دوازده‌امامی را از دوران امام علی تا دوران معاصر بررسی می‌کند. نویسندگان نقش مرجعیت دینی را در تعامل با سیاست تحلیل کرده و نشان داده است که این نهاد در برخی دوره‌ها موجب تقویت ساختارهای قدرت شده است. همچنین به تأثیر نظریه ولایت فقیه در دوران معاصر، بویژه در جمهوری اسلامی ایران، پرداخته شده است. کتاب روندهای اصلی تحول مرجعیت دینی در شیعه را بررسی کرده و نشان می‌دهد که چگونه این مفهوم در طول تاریخ دچار تغییر شده است.

وایت (۲۰۲۴) «مرجعیت دینی اسلامی در عصر مدرن»

این کتاب به چالش‌های مدرن مرجعیت دینی در جوامع اسلامی می‌پردازد و بررسی می‌کند که چگونه تحولات اجتماعی، فناوری‌های نوین و دسترسی گسترده به اطلاعات، بر اقتدار علما و فقها تأثیر گذاشته‌اند. نویسندگان نشان می‌دهد که سنت مرجعیت دینی که در گذشته منبع انحصاری صدور فتاوا و هدایت دینی بود، اکنون با رقابت میان چهره‌های

جدید مذهبی، تغییر در الگوهای آموزش دینی و نفوذ رسانه‌های اجتماعی مواجه شده است. در این پژوهش همچنین به ظهور عالمان دیجیتال و نقش آنها در بازتعریف مرجعیت دینی پرداخته شده است.

محمی الدین Mohiuddin (۲۰۲۳) هدایت مرجعیت دینی در جوامع مسلمان: جنبش‌های اسلام‌گرا و چالش جهانی شدن. این کتاب تحولات مرجعیت دینی در جوامع مسلمان را در مواجهه با جهانی شدن بررسی می‌کند. نویسنده نشان می‌دهد که نهادهای دینی سنتی در تلاش‌اند خود را با تحولات جهانی منطبق کنند، اما با چالش‌هایی مانند افزایش تکثرگرایی دینی، کاهش اقتدار سنتی علما و ظهور رهبران مذهبی جایگزین در فضای دیجیتال روبه‌رو هستند. نویسنده به تأثیر رسانه‌های دیجیتال در گسترش گفتمانهای مذهبی و تغییر در الگوهای پیروی دینی پرداخته و روندهای اصلی این تحولات را تحلیل کرده است.

۳. چهارچوب مفهومی و مبانی نظری

مدل مفهومی این پژوهش، تلفیقی از نظریه رفتار اطلاع‌یابی ویلسون و اخلاق اطلاعات فلوریدی است که به بررسی تأثیر دو مؤلفه اصلی اخلاق اطلاعات یعنی «آزادی دسترسی به اطلاعات» و «سانسور و محدودیت‌های اطلاعاتی و کنترل محتوا» بر رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان در محیط دیجیتال می‌پردازد. مدل ویلسون شامل چهار مرحله است: شناسایی نیاز، جست‌وجو، ارزیابی، و استفاده از اطلاعات. این مراحل با تأکید بر محیط دانشگاهی، چهارچوب عملی مناسبی برای تحلیل رفتار کاربران فراهم می‌کند؛ هرچند ویلسون فرض دسترسی برابر به منابع را در نظر می‌گیرد و به جنبه‌های اخلاقی توجه کافی ندارد.

در مقابل، فلوریدی بر ارزش ذاتی اطلاعات و حقوق اخلاقی آن تأکید می‌کند. از دید او، هر واحد اطلاعاتی، اعم از داده یا مقاله، دارای شأن اخلاقی است و باید با دقت و مسئولیت مدیریت شود. این دیدگاه باعث می‌شود که معیارهایی مانند شفافیت در ارجاع، حق مؤلف و اعتبار علمی در تمامی مراحل اطلاع‌یابی دخیل شوند. با این حال، نظریه فلوریدی نیز راهکار عملی مشخصی برای مواجهه با محدودیت‌های اطلاعاتی در مراحل اطلاع‌یابی ارائه نمی‌دهد. این پژوهش با تلفیق دو رویکرد مذکور، چهارچوبی تحلیلی و کاربردی فراهم کرده که امکان سنجش اخلاق‌محور رفتار اطلاع‌یابی را در چهار مرحله کلیدی فراهم می‌سازد.

در این چهارچوب، آزادی دسترسی در مرحله شناسایی نیاز به دانشجویان اطمینان می‌دهد که می‌توانند نیازهای اطلاعاتی خود را بدون هراس مطرح کنند؛ اما در شرایط سانسور، این بیان ممکن است به تعویق بیفتد یا اصلاً رخ ندهد. در مرحله جست‌وجو، دسترسی آزاد امکان بازیابی سریع و دقیق اطلاعات را فراهم می‌آورد؛ در حالی که محدودیت‌ها، افراد را به سمت منابع غیررسمی سوق می‌دهد. در مرحله ارزیابی، اگر ارزش اخلاقی اطلاعات نهادینه شده باشد، اعتبار منابع و رعایت حق مؤلف مورد توجه قرار می‌گیرد؛ اما سانسور می‌تواند دسترسی به اطلاعات معتبر را محدود کند و ارزیابی اخلاقی را مخدوش نماید. در نهایت، در مرحله استفاده، رعایت صداقت و شفافیت اهمیت دارد، اما در نبود دسترسی کامل، خطر انتشار اطلاعات ناقص و سرقت ادبی افزایش می‌یابد.

آزادی اطلاعات یکی از اصول بنیادین حقوق بشر است که بر شفافیت و مسئولیت‌پذیری و دستیابی آزادانه به دانش تأکید دارد (Annappa, 2021). این آزادی، به‌ویژه در عصر فناوری‌های دیجیتال و ابزارهای هوش مصنوعی، نقش مهمی در کیفیت فرایند اطلاع‌یابی ایفا می‌کنند و مبنایی برای عدالت اطلاعاتی در محیط‌های دانشگاهی به‌شمار می‌روند (جعفری فارسی و همکاران، ۱۴۰۱). در نقطه مقابل، سانسور و محدودیت‌های اطلاعاتی، که به‌صورت فیلترینگ، خودسانسوری یا پالایش محتوای دیجیتال اعمال می‌شود، تلاشی برای کنترل آگاهی عمومی است و اغلب با توجیه حفظ امنیت اجتماعی توجیه می‌شود (Bennett & Naim, 2015؛ عباس و همکاران، ۲۰۲۳). این محدودیت‌ها، که سابقه‌ای تاریخی دارند، اکنون در قالب فیلترینگ اینترنتی و کنترل الگوریتمی محتوا بازتولید می‌شوند و بر فرایند اطلاع‌یابی دانشجویان تأثیر عمیق می‌گذارند.

در مجموع، چهارچوب مفهومی این پژوهش تلاش دارد تا از رهگذر تلفیق مبانی نظری دو رویکرد کلاسیک و اخلاقی، مدلی میان‌رشته‌ای و متناسب با زیست‌بوم ایران برای تحلیل رفتار اطلاع‌یابی ارائه دهد. این مدل نه‌تنها در طراحی سؤالات مصاحبه و فرایند کدگذاری داده‌ها نقش راهبردی ایفا کرده، بلکه می‌تواند مبنای طراحی سیاست‌های آموزشی، اخلاقی و فناورانه در حوزه اطلاعات دانشگاهی باشد. بر این اساس، در روش پژوهش مراحل نمونه‌گیری و تحلیل داده‌ها بر مبنای این چهارچوب تشریح می‌شود.

۴. روش پژوهش

در این پژوهش از روش کیفی با رویکرد گراند تئوری استفاده شد، زیرا قابلیت کشف الگوهای مفهومی و تحلیل بدون پیش فرض را فراهم می نماید. از آنجایی که «هیچ مدل تلفیقی» پیشین برای بررسی هم‌زمان «سانسور/ محدودیت» و «آزادی دسترسی» در رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان علوم انسانی وجود نداشت، نیاز به ساختن نظریه‌ای جدید احساس می شد. گراند تئوری امکان می دهد بدون پیش فرض مفهومی، با مراحل کدگذاری باز (Open Coding)، محوری (Axial Coding) و انتخابی (Selective Coding)، به تدریج الگوها و روابط میان شاخه‌ای استخراج شوند.

جامعه مورد مطالعه، اعضای هیئت علمی گروه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی، علوم ارتباطات، رسانه، آینده‌پژوهی، زبان‌شناسی، فلسفه، حقوق و فناوری در دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم را در برمی گیرد. ضرورت میان‌رشته‌ای بودن اخلاق اطلاعات: مباحث اخلاق اطلاعات (فلوریدی) ریشه در علوم انسانی دارد و برای فهم دقیق «ارزش ذاتی داده» نیاز به تجربه در رشته‌های فکری این حوزه (فلسفه، حقوق، رسانه) بود. نمونه‌گیری به صورت هدفمند و با هدف دستیابی به طیف متنوعی از دیدگاه‌های علوم انسانی انجام شد؛ چرا که علوم انسانی، هم موضوع مطالعه‌اش «انسان و ارزش‌ها» است و هم روش‌شناسی آن ذاتاً اخلاق محور است. ملاک انتخاب مشارکت‌کنندگان، داشتن سابقه علمی و پژوهشی بیش از ۱۰ سال و میان‌رشته‌ای بودن بود. در مجموع، ۲۳ نفر از اعضای هیئت علمی رشته‌های مذکور در مصاحبه‌ها شرکت کردند که مشخصات آن‌ها در جدول ۱ آمده است. لازم به ذکر است که پس از آخرین مصاحبه، کد جدیدی به داده‌ها افزوده نشد و اشباع نظری حاصل شد.

جدول ۱. مشخصات مشارکت‌کنندگان در پژوهش

جنسیت و تخصص	کد کلیدی	میزان تحصیلات	وابستگی سازمانی
مرد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی	M23	دکتر	رئیس ایراندک، هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس
مرد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی	M22	دکتر	هیئت علمی دانشکده روانشناسی دانشگاه خوارزمی
مرد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی	M21	دکتر	استاد تمام دانشگاه فردوسی مشهد

نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاع‌یابی ... (ثریا ضیایی و دیگران) ۷۵

جنسیت و تخصص	کد کلیدی	میزان تحصیلات	وابستگی سازمانی
مرد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی	M20	دکتر	هیئت علمی دانشگاه الزهراء، مدیر گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه الزهراء
مرد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی	M19	دکتر	عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور تهران
مرد، فلسفه علم	M18	دکتر	استادیار پژوهشکده جامعه و اطلاعات
مرد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی	M17	دکتر	استاد هیئت علمی دانشگاه آزاد تهران شمال
مرد، علوم شناختی	M16	کارشناسی ارشد	مدرس دانشگاه
زن، مردم‌شناسی	M15	دکتر	هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مرد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی	M14	دکتر	استادیار دانشگاه علامه طباطبائی
خانم، علم اطلاعات و دانش‌شناسی	M13	دکتر	کتابدار مسئول پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
خانم، علوم ارتباطات	M12	دکتر	هیئت علمی، رئیس پژوهشکده مطالعات فرهنگی و ارتباطات، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
خانم، حقوق کیفری و جرم‌شناسی	M11	دکتر	مدیر حقوقی، استادیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مرد، مهندسی فناوری اطلاعات	M10	دکتر	مدیر بخش سایت و کامپیوتر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
خانم، زبان‌شناسی	M8	دکتر	رئیس هیئت ممیزه، استاد تمام پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مرد، روان‌شناسی	M9	دکتر	هیئت علمی و رئیس کتابخانه های پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
خانم، جامعه‌شناسی	M7	دکتر	پژوهشگر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
خانم، علوم ارتباطات	M6	دکتر	دانشیار، هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مرد، آینده‌پژوهی	M5	دکتر	هیئت علمی و استادیار پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی و تمدنی
خانم، آینده‌پژوهی	M4	دکتر	هیئت علمی و استادیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
خانم، فلسفه اسلامی	M3	دکتر	هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مرد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی	M2	دکتر	هیئت علمی، استادیار دانشگاه شهید بهشتی
مرد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی	M1	دکتر	هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

این مصاحبه‌ها به صورت حضوری و مجازی، از طریق پلتفرم‌هایی مانند Google Meet انجام شد. مشارکت‌کنندگان شامل اعضای هیئت علمی، متخصصان فناوری اطلاعات و

کارشناسان اخلاق اطلاعات بودند که به دلیل تخصص و تجربه قابل توجه در حوزه‌های «آزادی دسترسی به اطلاعات» و «سانسور و محدودیت‌های اطلاعاتی کنترل محتوا» انتخاب شدند و این امر اعتبار علمی تحلیل‌ها را افزایش داده است.

۵. یافته‌های پژوهش

باتوجه به کیفی بودن پژوهش و همچنین استفاده از رویکرد گراند تئوری استراوس و کوربین، داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با صاحب‌نظران و متخصصان گردآوری شدند. هم‌زمان با گردآوری اطلاعات، تجزیه و تحلیل آن‌ها در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شد. در این بخش کدهای استخراج‌شده از تحلیل کدهای هم‌پوشانی و مشترک صاحب‌نظران و مولفه‌های مربوط به هر یک از آن‌ها، و نیز عوامل و شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها، براساس اهداف تحقیق شناسایی و به سوال‌ها پاسخ داده شد و در انتها دو مدل از نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان در محیط مجازی با تأکید بر دو مؤلفه «سانسور و محدودیت‌های اطلاعاتی کنترل محتوا» و «آزادی دسترسی به اطلاعات» ارائه شد.

۱.۵ کدهای هم‌پوشانی و مشترک صاحب‌نظران

براساس Code Relations Browser در MAXQDA جدول کدهای پرتکرار یا دارای هم‌پوشانی بیش از ۲ بار برای هر مولفه اخلاق اطلاعات و صاحب‌نظران (براساس داده‌های کیفی و کدگذاری‌های انجام‌شده) ارائه شده است.

محتوا، به‌طور هم‌زمان و با فراوانی یکسان، بسیار حائز اهمیت ارزیابی شده‌اند. این هم‌پوشانی و تکرار، بیانگر نقش محوری این عوامل در شکل‌دهی به رفتارهای اطلاعاتی و چالش‌های اخلاقی در محیط‌های علمی است.

جدول ۲. تحلیل کدهای هم‌پوشانی و مشترک صاحب‌نظران

کد صاحب‌نظر	آزادی دسترسی به اطلاعات	سانسور و کنترل محتوا
۱M	عوامل اجتماعی و اقتصادی، سیاسی، سهولت جستجو و بازیابی اطلاعات با کمک هوش مصنوعی، رفتار دانشجویان معطوف به اطلاع‌یابی	عوامل اجتماعی و اقتصادی، سیاسی، سهولت جستجو و بازیابی اطلاعات با کمک هوش مصنوعی، رفتار دانشجویان معطوف به اطلاع‌یابی

نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاع‌یابی ... (ثریا ضیایی و دیگران) ۷۷

کد صاحب‌نظر	آزادی دسترسی به اطلاعات	سانسور و کنترل محتوا
۲M	عوامل اجتماعی و اقتصادی، سیاسی ۳، سهولت جستجو و بازیابی اطلاعات با کمک هوش مصنوعی ۳، رفتار دانشجویان معطوف به اطلاع‌یابی ۴	عوامل اجتماعی و اقتصادی، سیاسی ۳، سهولت جستجو و بازیابی اطلاعات با کمک هوش مصنوعی ۳، رفتار دانشجویان معطوف به اطلاع‌یابی ۴
۳M	رفتار دانشجویان معطوف به اطلاع‌یابی ۵، سهولت جستجو و بازیابی اطلاعات با کمک هوش مصنوعی ۴، ذهنیت و نگرش ۳، بستر اجتماعی و فرهنگی و سیاسی ۳، پیشرفت و ویژگی تکنولوژی و دسترسی به ابزارهای پیشرفته ۳، هدایتگر خود انسان‌ها هستند ۳، آسیب به اعتماد و اعتبار در محیط علمی و پژوهشی ۳	رفتار دانشجویان معطوف به اطلاع‌یابی ۵، سهولت جستجو و بازیابی اطلاعات با کمک هوش مصنوعی ۴، ذهنیت و نگرش ۳، بستر اجتماعی و فرهنگی و سیاسی ۳، پیشرفت و ویژگی تکنولوژی و دسترسی به ابزارهای پیشرفته ۳، هدایتگر خود انسان‌ها هستند ۳، آسیب به اعتماد و اعتبار در محیط علمی و پژوهشی ۳
۴M	پیشرفت و ویژگی تکنولوژی و دسترسی به ابزارهای پیشرفته ۳، ذهنیت و نگرش ۳، رفتار دانشجویان معطوف به اطلاع‌یابی ۵، اخلاق در فناوری اطلاعات (حریم خصوصی در پژوهش‌ها ۴) ۶	پیشرفت و ویژگی تکنولوژی و دسترسی به ابزارهای پیشرفته ۳، ذهنیت و نگرش ۳، رفتار دانشجویان معطوف به اطلاع‌یابی ۵، اخلاق در فناوری اطلاعات (حریم خصوصی در پژوهش‌ها ۴) ۶
۵M	عوامل اجتماعی و اقتصادی، سیاسی ۴	عوامل اجتماعی و اقتصادی، سیاسی ۴
۷M	رفتار دانشجویان معطوف به اطلاع‌یابی ۷	رفتار دانشجویان معطوف به اطلاع‌یابی ۷
۸M	آسیب به اعتماد و اعتبار در محیط علمی و پژوهشی ۵	آسیب به اعتماد و اعتبار در محیط علمی و پژوهشی ۵
۱۰M	عوامل اجتماعی و اقتصادی، سیاسی ۴	عوامل اجتماعی و اقتصادی، سیاسی ۴
۱۱M	عوامل اجتماعی و اقتصادی، سیاسی ۵	عوامل اجتماعی و اقتصادی، سیاسی ۵
۱۲M	چالش‌های اخلاقی در استفاده از هوش مصنوعی و الزام به صحت و اعتبار منابع ۳، بستر اجتماعی و فرهنگی و سیاسی ۳، عوامل اجتماعی و اقتصادی، سیاسی ۷، ذهنیت و نگرش ۴، پابندی و مسائل مرتبط به تعهدات اخلاقی ۳، رفتار دانشجویان معطوف به اطلاع‌یابی ۴	چالش‌های اخلاقی در استفاده از هوش مصنوعی و الزام به صحت و اعتبار منابع ۳، بستر اجتماعی و فرهنگی و سیاسی ۳، عوامل اجتماعی و اقتصادی، سیاسی ۷، ذهنیت و نگرش ۴، پابندی و مسائل مرتبط به تعهدات اخلاقی ۳، رفتار دانشجویان معطوف به اطلاع‌یابی ۴
۱۳M	پابندی و مسائل مرتبط به تعهدات اخلاقی ۳، رفتار دانشجویان معطوف به اطلاع‌یابی ۴	پابندی و مسائل مرتبط به تعهدات اخلاقی ۳، رفتار دانشجویان معطوف به اطلاع‌یابی ۴
۱۴M	بستر اجتماعی و فرهنگی و سیاسی ۴، قاعده‌مند و هنجارمند شدن رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان ۳، آسیب به اعتماد و اعتبار در محیط علمی و پژوهشی ۴	بستر اجتماعی و فرهنگی و سیاسی ۴، قاعده‌مند و هنجارمند شدن رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان ۳، آسیب به اعتماد و اعتبار در محیط علمی و پژوهشی ۴

کد صاحب‌نظر	آزادی دسترسی به اطلاعات	سانسور و کنترل محتوا
۱۶M	پایبندی و مسائل مرتبط به تعهدات اخلاقی ۳	پایبندی و مسائل مرتبط به تعهدات اخلاقی ۳
۱۹M	پایبندی و مسائل مرتبط به تعهدات اخلاقی ۳	پایبندی و مسائل مرتبط به تعهدات اخلاقی ۳
۲۱M	عرضه اطلاعات و محتوای جدید و بهبود کیفیت یادگیری ۳ عوامل اجتماعی و اقتصادی، سیاسی ۳ پایبندی و مسائل مرتبط به تعهدات اخلاقی ۳	عرضه اطلاعات و محتوای جدید و بهبود کیفیت یادگیری ۳ عوامل اجتماعی و اقتصادی، سیاسی ۳ پایبندی و مسائل مرتبط به تعهدات اخلاقی ۳
۲۲M	کاهش انگیزه برای جستجوی اصولی اطلاعات و ادامه پژوهش ۳	کاهش انگیزه برای جستجوی اصولی اطلاعات و ادامه پژوهش ۳

مقوله «سهولت جستجو و بازیابی اطلاعات با کمک هوش مصنوعی» از دیدگاه صاحب‌نظران M1 و M2 نیز در این دو مولفه حائز اهمیت است و نقش به‌سزایی دارد. عبارت «کمکی که هوش مصنوعی به ما می‌کند کمک ارجاعی است. از این بابت در رفتار اطلاع‌یابی تأثیر مثبتی دارد؛ به شرطی که ما در راهبرد ارجاعی‌اش متوقف شویم و به دنبال راه‌حل نهایی باشیم تا بیشتر از آن سود ببریم» نقل قول صاحب‌نظر M2 است که بر جنبه ارجاعی هوش مصنوعی تأکید دارد و به صورت ابزاری استفاده می‌شود.

مقوله «رفتار دانشجویان معطوف به اطلاع‌یابی» از نظر صاحب‌نظران M1، M2، M3، M5، M11 و M12 در این دو مولفه نقش اساسی دارند و تأثیر قابل توجهی از خود نشان می‌دهند. یافته‌های پژوهش‌های مرتبط نیز تأکید دارند که رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان، متأثر از عوامل متعددی همچون دسترسی به منابع، مهارت‌های اطلاعاتی، و شرایط اقتصادی و فناورانه است و این رفتارها در انتخاب نوع منابع، شیوه جستجو و حتی مواجهه با موانع اطلاعاتی بازتاب می‌یابد.

مقوله «ذهنیت و نگرش» از دیدگاه صاحب‌نظران M2، M3 و M11 در این مولفه با هم‌پوشانی و اجماع همراه بوده و تأکید می‌شود که نگرش و دیدگاه دانشجویان یا پژوهشگران نقش مهمی در شکل‌گیری رفتارهای مرتبط با اخلاق اطلاعات ایفا می‌کند. این صاحب‌نظران معتقدند که ذهنیت افراد نه تنها در این مولفه، بلکه در تمامی ابعاد اخلاق اطلاعات تأثیرگذار است و می‌تواند مبنای رفتارهای حرفه‌ای یا غیراخلاقی در محیط‌های علمی قرار گیرد.

نمونه‌ای از این دیدگاه را مصاحبه‌شونده M11 چنین بیان می‌کند:

نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاع‌یابی ... (ثریا ضیایی و دیگران) ۷۹

اعضای هیئت علمی پژوهشگاه، حتی دانشیار، اساساً copy/paste بدون ارجاعات علمی را سرقت علمی نمی‌دانند! نگرش کلی این است که اساساً باید مقالات این‌گونه نوشته شوند؛ پس احتمالاً ایشان فقط در یک بخش و آن هم زیست علمی، این دیدگاه را ندارند؛ می‌خواهم بگویم تیپ‌های شخصیتی تأثیرگذار هستند.

این نقل قول به وضوح نشان می‌دهد که نگرش و باورهای فردی، حتی در سطوح بالای علمی، می‌تواند به شکل‌گیری یا تداوم رفتارهای غیراخلاقی منجر شود و اهمیت توجه به آموزش نگرش صحیح و تقویت ارزش‌های اخلاقی را برجسته می‌سازد.

نقل قول‌های ارائه‌شده از صاحب‌نظران، به‌ویژه M19 و M12، به‌روشنی نشان می‌دهد که محدودیت‌های سیاستی و ساختاری در دسترسی به منابع علمی، پژوهشگران و دانشجویان را با چالش‌های جدی مواجه ساخته است؛ تا جایی که حتی برخی از آنان، به‌رغم آگاهی از اهمیت تعهدات اخلاقی، در شرایط خاص ناگزیر به استفاده از منابع غیررسمی یا ارتکاب سرقت علمی می‌شوند. به‌عنوان نمونه، مصاحبه‌شونده M19 بیان می‌کند:

این سیاست‌ها دسترسی به برخی منابع و پلتفرم‌های اطلاعاتی را محدود کرده، که می‌تواند باعث کاهش دسترسی دانشجویان به اطلاعات به‌روز و معتبر بین‌المللی شود.

همچنین مصاحبه‌شونده M12 اظهار می‌دارد:

تا آنجایی که دانشجو وقتی دنبال مطلبی است و این را از هر طریقی می‌تواند پیدا کند! گاهی وقت‌ها خود دانشجویان پیام می‌دهند که من مثلاً این مقاله را پیدا نمی‌کنم، لطف کنید برای من پیدا کنید. البته خود من هم متأسفانه گاهی اوقات از سایت‌هایی استفاده می‌کنم که سرقت را تصحیح می‌کنند.

این شواهد بیانگر آن است که محدودیت‌های ساختاری و سیاستی، حتی افراد متعهد به اخلاق پژوهش را در موقعیت‌هایی قرار می‌دهد که ناگزیر به عدول از اصول اخلاقی می‌شوند؛ مسئله‌ای که ضرورت بازنگری در سیاست‌های دسترسی و تقویت حمایت‌های ساختاری از پژوهشگران را آشکار می‌سازد.

۲.۵ تحلیل فراوانی کدهای پرتکرار (فراوانی بالای ۲)

جدول زیر به تحلیل فراوانی کدهای پرتکرار (فراوانی بالای ۲) در ارتباط با ابعاد اخلاق اطلاعات از سانسور گرفته تا کنترل محتوا و آزادی دسترسی به اطلاعات می‌پردازد. هر

ردیف نشان‌دهنده یکی از عناصر کلیدی مدل پارادایمی (راهبردها، پیامدها، شرایط بستر، شرایط مداخله‌گر، شرایط علی) است و مجموع فراوانی‌ها، میزان هم‌پوشانی و اهمیت هر مؤلفه را در داده‌های کیفی منعکس می‌کند. این تحلیل امکان شناسایی حوزه‌های پرچالش و نقاط تمرکز نگرش‌ها و تجارب صاحب‌نظران را فراهم می‌سازد.

جدول ۳. توزیع فراوانی مؤلفه‌های اخلاق اطلاعات با پنج چارچوب مفهومی (Axial Coding)

Code System	سانسور و محدودیت‌های اطلاعاتی کنترل محتوا	کنترل محتوای ایجابی	کنترل محتوای سلبی	آزادی دسترسی به اطلاعات	اشتراک گذاری اطلاعات	آزادی بیان، آزادی اندیشه
راهبردها	۱۲۲	۱	۱	۱۴۸	۱۵	۵
پیامدها	۱۶۳	۹	۹	۱۹۰	۱۲	۸
شرایط بستر	۱۱۴	۱۱	۱۱	۱۲۵	۷	۱۵
شرایط مداخله‌گر	۲۲۲	۱۶	۱۶	۲۵۹	۲۶	۳۳
شرایط علی	۲۵۴	۲۸	۲۸	۲۷۲	۱۲	۵۲
SUM	۸۷۵	۶۵	۶۵	۹۹۴	۷۲	۱۱۳

۳.۵ دسترسی آزاد به اطلاعات و رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان

دسترسی آزاد به اطلاعات در بسیاری از موارد به افزایش تعاملات علمی کمک کرده؛ اما در مواردی نیز باعث انتشار داده‌های نادرست و تهدید مالکیت فکری شده است.

جدول ۴. دسترسی آزاد به اطلاعات

شرایط علی	شرایط مداخله‌گر	شرایط بستر	پیامدهای منفی و مثبت	راهبردها	نقل قول مشترک صاحب‌نظران
قوانین محدودکننده منابع و اطلاعات نبود بلوغ آگاهی در زمینه دسترسی و استفاده از آزادی	محدودیت منابع مالی و کاهش شرایط دسترسی محدودیت‌های زمانی و فشارهای سیستماتیک آموزشی	تحریم‌ها و محدودیت‌های داخلی ساختار نظام آموزشی و پژوهشی	محدودیت دسترسی به محتواهای ژورنال‌ها و دشواری اطلاع‌یابی کاهش فرصت‌های	توسعه زیرساخت‌های دسترسی به منابع علمی تسهیل اشتراک منابع علمی معتبر استفاده از	«دسترسی آزاد اطلاعات سبب شده که دانشجویان به اطلاعات بیشتری دسترسی پیدا بکنند و زمانی که نهضت دسترسی آزاد به اطلاعات مطرح شد این قضیه باعث شد که یافته‌های بیشتری از پژوهش‌های مختلف در

نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاع‌یابی ... (ثریا ضیایی و دیگران) ۸۱

نقل قول مشترک صاحب‌نظران	راهبردها	پیامدهای منفی و مثبت	شرایط بستر	شرایط مداخله‌گر	شرایط علی
محیط مجازی ایجاد شود. «طبیعتاً باید به نوعی این سیاست‌ها تعبیه و وصل بشوند که از دسترسی قانونمند و مشروع اساتید و پژوهشگران و دانشجویان به محتواها و داده‌های علمی پشتیبانی کند.» (M23)	ابزارهای ناشناس‌سازی یا رمزگذاری‌شده	یادگیری استفاده از منابع غیررسمی یا غیرقانونی			اطلاعات

آزادی دسترسی به اطلاعات، همزمان فرصت و چالش ایجاد می‌کند. از یک سو، نقل‌قول‌ها نشان می‌دهد که جنبش‌های دسترسی آزاد به اطلاعات، امکان یادگیری و پژوهش را برای دانشجویان گسترش داده‌اند؛ از سوی دیگر، محدودیت‌های مالی، تحریم‌ها و نبود زیرساخت مناسب، مانع تحقق کامل این آزادی می‌شود. استفاده از ابزارهای دور زدن محدودیت‌ها (مانند فیلترشکن) نشانه‌ای از نیاز شدید به منابع علمی است، اما این راهکارها خود می‌توانند آسیب‌هایی به کیفیت پژوهش وارد کنند. تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد توسعه زیرساخت‌های ملی و آموزش مهارت‌های ارزیابی منابع، برای بهره‌مندی بهینه از آزادی اطلاعات حیاتی است.

تحلیل داده‌ها نشان داد که آزادی دسترسی به اطلاعات در ۱۶.۴٪ کدها پرتکرار بود و مراحل «جست‌وجو» و «ارزیابی» (ویلسون) را تسهیل می‌کند. به‌عنوان مثال، M13 بیان کرد: «من از منابع آنلاین استفاده می‌کنم، اما گاهی نمی‌دانم معتبرند یا نه.» این نقل‌قول نشان‌دهنده فرصت دسترسی آزاد است، اما نبود معیارهای اخلاقی (فلوریدی) منجر به استفاده از منابع نادرست می‌شود. بیشتر مشارکت‌کنندگان معتقدند آزادی دسترسی، کیفیت پژوهش را ارتقا می‌دهد؛ اما درصد کمتر از این به تهدید مالکیت فکری و انتشار داده‌های نادرست اشاره کردند.

در این مولفه، به نقش «شبکه‌های اجتماعی علمی» و «ابزارهای هوش مصنوعی» در تسهیل دسترسی به اطلاعات تأکید شده است. همچنین، به تأثیر «انتشار بدون کنترل داده‌ها» بر کاهش کیفیت منابع اشاره شده است.

۴.۵ سانسور و کنترل محتوا و رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان

سانسور اطلاعات در برخی کشورها از جمله کشور ایران باعث شده که دسترسی به منابع علمی محدود شود و دانشجویان به منابع غیررسمی متوسل شوند.

جدول ۵. سانسور و کنترل محتوا

شرایط علی	شرایط مداخله‌گر	شرایط بستر	پیامدهای منفی و مثبت	راهبردها	نقل قول مشترک صاحب‌نظران
وجود سیاست‌های کنترلی شدید قوانین محدودکننده نبود تعاریف شفاف و بروز	فشارها و نظارت‌های سازمانی و سیستمی خودسانسوری افراد در انتشار و اطلاع‌یابی	ساختار قانونی بستر اجتماعی و فرهنگی و سیاسی	کاهش شفافیت علمی محدودیت جریان آزاد اطلاعات افزایش اخبار جعلی	تدوین و اجرای پروتکل‌های شفاف استفاده از ابزارهای فیلترینگ هوشمند آموزش سواد رسانه‌ای	«هر چه سانسور بکنیم و محتواها را کنترل بکنیم به نوعی باعث می‌شود که اینها از مسیرهای دیگری به دنبال دسترسی به اطلاعات باشند.» «سانسور و کنترل محتوا نه تنها خلاقیت را می‌گیرد بلکه یک جاهایی باعث رکود می‌شود.»

سانسور و کنترل محتوا در محیط دانشگاهی و پژوهشی، عمدتاً با هدف حفظ امنیت و منافع ملی اعمال می‌شود اما در عمل، نقل‌قول‌ها نشان می‌دهد این سیاست‌ها منجر به کاهش شفافیت، محدود شدن جریان آزاد اطلاعات و حتی گسترش اخبار جعلی می‌شود. بسیاری از صاحب‌نظران معتقدند سانسور بیش از حد، خلاقیت و نوآوری را سرکوب می‌کند و پژوهشگران را به سمت منابع غیررسمی یا غیرمعتبر سوق می‌دهد. راهبردهای پیشنهادی، تدوین پروتکل‌های شفاف و آموزش سواد رسانه‌ای است تا ضمن حفظ امنیت، جریان آزاد اطلاعات نیز تضمین شود.

در این مولفه، به نقش «فیلترینگ» و «تحریم‌ها» در محدود کردن دسترسی به منابع علمی تأکید شده است. همچنین، به تأثیر «کنترل محتوا» بر کاهش کیفیت تحقیقات اشاره شده است.

- نقش تحریم‌ها در محدود کردن دسترسی: پژوهش به تأثیر تحریم‌ها بر محدود کردن دسترسی به منابع علمی پرداخته که در پیشینه پژوهش‌ها کمتر مطرح شده است.

- تأثیر کنترل محتوا بر کیفیت تحقیقات: تأکید بر نقش کنترل محتوا در کاهش کیفیت تحقیقات، نوآوری دیگری است که در پژوهش مشاهده می‌شود. حتماً، در ادامه تحلیل هر یک از دو مؤلفه «آزادی دسترسی به اطلاعات» و «سانسور و محدودیت‌های کنترل محتوا» به صورت جداگانه و منسجم ارائه می‌شود.

۵.۵ تحلیل مؤلفه اول: آزادی دسترسی به اطلاعات و رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان

یکی از مهم‌ترین چالش‌های مرجعیت دینی در اسلام، افزایش تکثر تفاسیر و کاهش آزادی دسترسی به اطلاعات، یکی از ارکان اساسی توسعه علمی و ارتقای کیفیت آموزش و پژوهش در محیط‌های دانشگاهی است. یافته‌های پژوهش و نقل قول‌های صاحب‌نظران نشان می‌دهد که این آزادی، فرصت‌های گسترده‌ای برای یادگیری، تعاملات علمی و دسترسی به منابع متنوع فراهم می‌کند. به‌ویژه، جنبش‌های دسترسی آزاد موجب شده‌اند که دانشجویان به یافته‌های بیشتری از پژوهش‌های مختلف دسترسی داشته باشند و امکان استفاده از منابع علمی معتبر افزایش یابد.

با این حال، این آزادی با چالش‌هایی نیز همراه است. محدودیت‌های مالی، تحریم‌ها، ضعف زیرساخت‌های ملی و فشارهای سیستماتیک آموزشی، مانع تحقق کامل دسترسی آزاد به اطلاعات می‌شود. علاوه بر این، نبود مهارت‌های ارزیابی منابع و بلوغ آگاهی در استفاده از اطلاعات، دانشجویان را به سمت استفاده از منابع غیررسمی یا غیرقانونی سوق می‌دهد که می‌تواند کیفیت پژوهش را کاهش دهد و منجر به انتشار داده‌های نادرست شود. در این میان، نقش شبکه‌های اجتماعی علمی و ابزارهای هوش مصنوعی در تسهیل دسترسی به اطلاعات، بسیار برجسته است؛ اما انتشار بدون کنترل داده‌ها، تهدیدی برای اعتبار علمی منابع محسوب می‌شود. راهبردهای پیشنهادی برای بهره‌مندی بهینه از آزادی اطلاعات، توسعه زیرساخت‌های ملی، آموزش مهارت‌های ارزیابی منابع و تسهیل اشتراک منابع علمی معتبر است تا دانشجویان بتوانند از این فرصت‌ها به‌درستی بهره‌مند شوند و آسیب‌های احتمالی به حداقل برسد.

۶.۵ تحلیل مؤلفه دوم: سانسور و کنترل محتوا و رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان

سانسور و کنترل محتوا، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین چالش‌های اخلاق اطلاعات، تأثیر قابل توجهی بر رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان دارد. در بسیاری از کشورها، به‌ویژه ایران، اعمال

سیاست‌های کنترلی شدید و وجود قوانین محدودکننده، سبب شده است که دسترسی دانشجویان به منابع علمی معتبر محدود شود و آنان ناچار به استفاده از منابع غیررسمی یا غیرمعتبر شوند.

تحلیل داده‌ها و نقل قول‌های صاحب‌نظران نشان می‌دهد که سانسور و کنترل محتوا نه تنها موجب کاهش شفافیت علمی و محدودیت جریان آزاد اطلاعات می‌شود، بلکه زمینه‌ساز گسترش اخبار جعلی، رکود خلاقیت و کاهش کیفیت تحقیقات نیز است. فشارها و نظارت‌های سازمانی، نبود تعاریف شفاف و به‌روز، و ساختارهای قانونی و اجتماعی موجود، این محدودیت‌ها را تشدید می‌کند.

در عین حال، برخی سیاست‌گذاران بر این باورند که کنترل محتوا برای حفظ امنیت و منافع ملی ضروری است؛ اما شواهد پژوهش نشان می‌دهد که افراط در این زمینه، به‌جای تحقق اهداف مورد نظر، منجر به کاهش کیفیت علمی و افزایش استفاده از ابزارهای دور زدن محدودیت‌ها می‌شود. راهبردهای پیشنهادی برای کاهش آسیب‌های سانسور، تدوین پروتکل‌های شفاف، استفاده از فیلترینگ هوشمند و آموزش سواد رسانه‌ای است تا ضمن حفظ امنیت، جریان آزاد اطلاعات و ارتقای کیفیت تحقیقات تضمین شود.

این تحلیل‌ها نشان می‌دهد که هر دو مؤلفه، به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان تأثیرگذارند و سیاست‌گذاری متعادل و مبتنی بر آموزش و زیرساخت، کلید موفقیت در این حوزه است.

۷.۵ مقوله‌های اصلی و فرعی و کدهای اولیه همراه با فراوانی کدها

در این بخش مقوله‌های اصلی، فرعی، و کدهای اولیه همراه با فراوانی کدهای مربوط به هریک از آن‌ها و نیز عوامل و شرایط علی، بستر، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدهای مثبت و منفی براساس اهداف تحقیق شناسایی و پاسخ داده شد.

نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاع‌یابی ... (ثریا ضیایی و دیگران) ۸۵

جدول ۶. مقوله اصلی و فرعی و کدهای اولیه شرایط علی همراه با فراوانی کدها

مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای اولیه	فراوانی کدها		
پایبندی و مسائل مرتبط به تعهدات اخلاقی ۵	نفوذ غیرقانونی، دزدی اطلاعات، و تحریف داده‌ها		۲		
	اخلاق در فناوری اطلاعات	سیاست‌ها و راهبردهای امنیت اطلاعات	نیاز به حفاظت از داده‌ها در پژوهش و محیط مجازی	۸	
			عملیات استراتژی‌های ارتقای امنیت اطلاعات با انگیزه‌های مالی		
			پایب رفتار اطلاعاتی و حفظ حریم خصوصی در پژوهش‌ها	داده‌های علمی که معمولاً مشکل حریم خصوصی ندارند	۱۶
				نتیجه‌گرایی	
	فضیلت‌گرایی				
	کرامت انسانی				
			اهمیت حفاظت از حریم خصوصی مصرف‌کنندگان اطلاعات		
			دوجنبه اخلاق: تولید محتوا و مصرف محتوا	۱	
			نیاز به رعایت اصول اخلاقی در تولید و مصرف اطلاعات	۲	
			چالش‌های اخلاقی در جست‌وجوی منابع	۴	
		تنبه‌شده مولفه‌ها با همدیگر	هم‌پوشانی با سرقت علمی و ادبی	۳	
		عدم آگاهی دانشجویان از تعریف سرقت علمی و ابعاد آن	اختلاف دیدگاه نسل جدید با نسل قبلی درباره سرقت علمی	۴	
		مینیمالیسم و تلاش حداقلی		۱	
		ارزش‌های خانوادگی و تربیت اخلاقی	اهمیت نقش خانواده در ایجاد نگرش اخلاقی	۲	
		حق مالکیت معنوی بر اطلاعات و ارتباطات	امانتداری	۱۲	
	احترام به حقوق مولفان یا پدیدآورندگان				
		نقض مالکیت فکری و حق مولف در محیط مجازی			
حفظ بستر دانشگاهی، آموزشی، فرهنگی	وجود محدودیت‌های ذهنی یا سیستمی که مانع شفافیت و آزادی بیان		۱		
	ضعف و قوت در نظام آموزشی و زیرساخت‌های علمی	ضعف و قوت در سیاست‌گذاری برای حفظ مالکیت معنوی	۲۶		
	تحریم‌ها و محدودیت‌های مختلف داخلی	سوءاستفاده دولت‌ها یا شرکت‌های خصوصی از داده‌های شخصی افراد	فیلترینگ و محدودیت دسترسی به رسانه‌های اجتماعی مانند یوتیوب	۱۸	

مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای اولیه	فراوانی کدها	
		محدودیت دسترسی به اطلاعات علمی به دلیل تحریم های بین المللی		
			۱	
هویت و موقعیت دانشجویان، جستجوگران	اهمیت حفاظت از حریم خصوصی در هر سطحی از مصرف کنندگان اطلاعات		۵۴	
	سواد اطلاعاتی و تجربه پژوهشگر	مهارت در سرقت علمی		
	مقایسه نسل Z با نسل X و Y			
	Z دانشجویان گروه			
	نقش جستجوگران یا اطلاع جویان اطلاعات			
	حق تعرض به اموال فردی			
	نقش سیاستگذاری			
ارزش گذاری پدیدارهای زبانی و فرهنگی	موانع زبانی و فرهنگی			
آگاهی و آموزش شهروندان طبق تحولات اساسی				
تأثیر بر رفتار و تصمیم گیری در اطلاع یابی	انتخاب منابع معتبر برای تحقیق		۱۳	
	تفکر و مطالعات انتقادی		۴	
	تنوع رفتارهای اطلاع یابی در فرهنگ های مختلف	وابستگی رفتار اطلاع یابی به باورها و ارزش های فرهنگی		۳
	منابع استنادی citation			۳
	ابرمثنی بودن			۱
	رفتار دانشجویان معطوف به اطلاع یابی		استفاده از الگوریتم های هوشمند	۴۹
			شخصی سازی نتایج جستجو	
			نحوه ذخیره سازی و بازیابی اطلاعات	
			دسترسی به پایگاه های اطلاعاتی و ارتباطی	
			محتوای های اطلاعات و منابع	
انتخاب اطلاعات و منابع				
جستجوی اطلاعات				
فراوانی اطلاعات				
نیازهای اطلاعات				
دسترسی به منابع خارجی			۵	

نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاع‌یابی ... (ثریا ضیایی و دیگران) ۸۷

مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای اولیه	فراوانی کدها		
	ضعف استانداردهای داوری	تسریع بخشی و سهولت در رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان	۳		
	قوانین محدودکننده	ممیزی اطلاعات به‌عنوان یک پدیده جهانی	۹		
	جستجو و انتخاب منابع مرتبط و مستند برای تحقیق در پایگاه‌های مختل		۷		
	سلطه در امر جستجو و ارزیابی منابع	جستجوی موفق برای یافتن منابع موردنیاز	۸		
	پردازش زبان طبیعی		۴		
	جستجوهای موثرتر		۶		
	معایب و مزایای کنترل محتوا	وضعیت اقتصادی	۱۰		
	تأثیر الگوریتم‌های محتوا		۴		
	عدم قطعیت فناوری		۲		
	پادگیری، فراگیری و گسترده‌ی اطلاعات و ارتباطات	تأثیرات فضای مجازی و هوش مصنوعی و تحول در اطلاعات ۲۵	وجود شبکه‌های اجتماعی علمی مانند linkedin و research gate	۱	
نقش شبکه‌های اجتماعی در غنی‌سازی و کوتاه‌سازی اطلاعات علمی			۱		
شبکه‌سازی و گسترش ارتباطات علمی توسط ابزارهای هوش مصنوعی و ..			۱		
فراگیری هوش مصنوعی عدالت توزیعی علمی را تساوای محقق کرده			۱		
ایجاد ارتباطات بی‌واسطه و چندسویه			۴		
انتشار محتوای خصوصی یا محرمانه در شبکه‌های اجتماعی و پلتفرم‌های.. لامکان و لازم‌بودن ارتباطات					
انفجار و تنوع منابع اطلاعاتی در فضای مجازی			۲		
استناددهی منابع			۵		
تسهیل ارتباطات از طریق شبکه‌ها یا اجتماعی			۱		
هدف از دسترسی و آزادی اطلاعات ۱۹			جنبش‌های دسترسی آزاد به اطلاعات (open access movement)	وجود سامانه‌هایی مانند آوا که دسترسی به منابع آموزشی را فراهم می‌کند وجود راه‌های متنوع دسترسی و استفاده از فیلترشکن‌های میانبر	۵
دو حالتی بودن آزادی دسترسی به			سوءاستفاده از آزادی برای دسترسی به	۳	

فرآوانی کدها	کدهای اولیه	مقوله های فرعی	مقوله اصلی
	اطلاعات سطحی بهره‌برداری از محتواهای باکیفیت و مناسب		
۱	اطلاعات نهضت دسترسی آزادی به اطلاعات از سال ۲۰۰۰		
۶	دسترسی سریع و آسان به محتوا در فضای مجازی باعث نقض مالکیت فکری		
۲		پایش در سیستم‌ها	

جدول ۷. مقوله اصلی و فرعی و کدهای اولیه شرایط مداخله گر همراه با فرآوانی کدها

فرآوانی کدها	کدهای اولیه	مقوله های فرعی	مقوله اصلی
۷	عدم امکان خرید منابع حفاظت شده محدودیت‌های دسترسی به منابع به دلیل هزینه‌های بالا	استراتژی‌های اقتصادی	عوامل اجتماعی و اقتصادی و سیاسی شرایط مداخله گر
۴	وجود قوانین شفاف برای دسترسی و استفاده از اطلاعات	نقش سیاست‌گذاری ۲	
۱۴	بازتعریف درمورد مولفه‌های اخلاق اطلاعات		
	نبود ابزارهای مناسب برای تشخیص سرقت علمی		
	آموزش مهارت‌های دیجیتال		
	کاهش فشار بر دانشجویان برای تولید مقالات سریع		
۱۱		محدودیت منابع مالی و کاهش شرایط دسترسی به منابع خارجی	
۴		فشارها و نظارت‌های سازمانی و سیستمی در دستیابی به منابع خاص	
۸	محدودیت‌های بیش از حد امنیتی که دسترسی را دشوار می‌کند	محدودیت‌های زمانی و فشارهای سیستماتیک آموزشی هدایتگر منفی	
	اجرای نادرست یا بیش از حد امنیتی که دسترسی را دشوار می‌کند		
۱		پدیده‌هایی مانند فیک نیوز و حباب فیلتر	مؤلفه‌های اخلاق اطلاعات
۱		ناآگاهی یا نبود سازوکارهای نظارتی	
۱		عدم رعایت اصول اخلاقی در برخورد با جامعه مورد مطالعه	
۲	استفاده علمی یا سوءاستفاده	نحوه استفاده فرد از آزادی دسترسی	

نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاعاتی ... (ثریا ضیایی و دیگران) ۸۹

مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای اولیه	فراوانی کدها		
	سیاست‌های سانسور و کنترل محتوا		۱		
	اهمیت آگاهی از صحت و درستی اطلاعات	عدالت	۱۰		
	آشنایی با مالکیت فکری و حق نشر (تفاوت بین مالکیت فکری و حق نشر)	ناآگاهی دانشجویان از مبانی مالکیت فکری و حق مولف	۳		
	استراتژی‌ها و ارزیابی امنیت اطلاعات		طراحی سیستم‌ها با امنیت بالا برای حفاظت از داده‌ها	۱۵	
			محدود کردن دسترسی به داده‌ها توسط نهادها		
	نقض نشدن یا شدن حریم خصوصی		تمایل افراد به حفاظت از داده‌های شخصی و حریم خصوصی	۱۲	
			آگاهی فزاینده درباره حریم خصوصی		
			انتخاب آگاهانه کانال‌های اطلاعاتی به دلیل مسائل حریم خصوصی		
	مهارت‌های مثبت و منفی در رفتار اطلاعاتی	کاهش عمق و دقت در پژوهش به دلیل خلاصه‌گرایی اطلاعات	عدم رعایت کدهای رفتاری در تعاملات آنلاین	۱	
			اضافه بار اطلاعاتی	۱	
انتشار اخبار جعلی یا اطلاعات دستکاری شده			۲		
محدودیت‌های اطلاعاتی و تأثیر آنها بر تنبلی پژوهشی			اتکای بیش از حد به موتورهای جستجو	۳	
محرومیت از منابع غنی هوش مصنوعی و اطلاعات روزآمد				۳	
سهولت جستجو و بازایی اطلاعات با کمک هوش مصنوعی به عنوان یک ابزار...				استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی برای ترجمه و پیشینه پژوهش	۳۰
				راهبرد هدایتی	
				افزایش دانش کتابشناختی افراد	
				راهبرد ارجاعی	
				پارافریز کردن	
		الزامات زمانی و محدودیت‌ها در جستجو بازایی اطلاعات	۷		
		اعتماد به ارجاعات و استنادات	۳		
		توجه به تأثیر و اثرات میزان دقت و ارزیابی	۱۱		
مقیاس مجازی و فناوری‌های نوین	ماهیت سریع و گذرای محتوا		۱		
		حجم زیاد اطلاعات و محتوای غیرمعتبر	۱		

مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای اولیه	فراوانی کدها		
پایین بودن فرهنگ استفاده از منابع علمی معتبر	۱۱	تلاش‌هایی برای ترویج علم آزاد	۱		
		گسترش اطلاعات از طریق رسانه‌های مجازی و اجتماعی	۱		
		محدودیت دسترسی و کاهش کیفیت پژوهش	محدودیت به دلیل سیاست‌های دانشگاهی یا ناکافی بودن زیرساخت‌ها	۸	
		دسترسی به پایگاه‌های داده‌ای معتبر		۱۲	
		اشتراک منابع علمی و فرهنگی	فضای غیرمتمرکز	بات‌های مختلف	۳
		تأثیر محتوای خلاصه‌شده و سریع شبکه‌های اجتماعی بر رفتار دانشجویی			۱
		آشنایی و نحوه جستجوی اطلاعات			۳
		افزایش پرامپت‌زنی و تغییر روش‌های جستجوی اطلاعات			۴
		عدم اطمینان به ابزارهای آنلاین برای پژوهش‌های اجتماعی	نقص در سواد داده‌ای	هویت‌های جعلی و کمبود اعتبار داده‌ها	۶
		نبود بلوغ آگاهی در زمینه بحث‌های امنیت اطلاعات			۲
		عوامل روانشناختی و شخصیتی	پایین بودن فرهنگ استفاده از منابع علمی معتبر	نبود بلوغ آگاهی در زمینه دسترسی و استفاده از آزادی اطلاعات	۵
مزیای و معایب بلوغ آگاهی در زمینه بحث‌های سرقت علمی	سرت علمی و نادیده گرفتن حقوق مولفان			۸	
استناددهی دانشجویان به منابع سطح پایین	توسعه ابزارهای تشخیص سرقت علمی مبتنی بر هوش مصنوعی			عدم آموزش دانشجویان در زمینه سرقت علمی و استناددهی صحیح	۷
خودسانسوری افراد در انتشار و اطلاع‌یابی					۱
عوامل روانشناختی و شخصیتی	عوامل روانشناختی و شخصیتی	ایجاد محدودیت در اکتشاف آزادانه	۱		
		تیپ شخصیتی	تأثیر افزایش دقت و انگیزه دانشجویان در پژوهش	۸	
		هیجان‌داشتن، لذت‌بخش بودن از سر نیاز	هنجار‌گریزی افراد	۴	
		وسواس پژوهشی		۱	
		گسترش بی‌اعتمادی		۱	
		تأثیرات شادی و خیر		۲	
		جایگزین حواس انسان‌ها		۱	

نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاعاتی ... (ثریا ضیایی و دیگران) ۹۱

مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای اولیه	فراوانی کدها	
	سردرگمی و نگرانی	سردرگمی در شناسایی و ارزیابی منابع معتبر	۹	
	آسیب‌زا شدن		۶	
	ترس از محرومیت و تنبیه شدن		۳	
	ذهنیت و نگرش	عقاید مذهبی و سیاسی		۳۳
		عدم تعصب و سوگیری شخصی یا فشارهای محیطی برای اعمال نظر		
تاثیر در ادراک و فهم				
پنهان‌کاری				

جدول ۸. مقوله اصلی و فرعی و کدهای اولیه شرایط بستر همراه با فراوانی کدها

مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای اولیه	فراوانی کدها	
عصر ارتباطات و اطلاعات ۳	محیط مجازی و سیستم‌های ذخیره‌سازی داده		۱	
	اینترنت ملی و محیط مجازی		۱	
	جریان‌های شبه‌علمی در شبکه‌های اجتماعی		۳	
	فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی	فضای مجازی و سیستم‌های اطلاعاتی		۴۲
		فضای مجازی و منابع آنلاین انتشارات علمی (مانند مجلات)		
		سرویس‌های ابری		
		شبکه‌های اجتماعی و پلتفرم‌های مجازی و آموزشی		
		نفوذناپذیری بالا و نبود حریم خصوصی		
	پیشرفت و ویژگی تکنولوژی و دسترسی به ابزارهای پیشرفته ۱۱	قدرت جهانی و جهانی‌سازی		۴
		دسترسی مطلق به اطلاعات		۲
گسترش الگوریتم‌های شخصی‌سازی			۲	
موقعیت و شرایط هوش مصنوعی			۱	
ساختار نظام آموزشی و پژوهشی ۵	فضای پژوهشی و انتشارات علمی و پژوهش‌ها	آموزش و مهارت‌های پژوهشی محققین و تاثیر آن بر انتخاب منابع	۹	
	دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی	وضعیت دانشگاهی و محدودیت در حوزه منابع اطلاعات و داده‌ای	۶	
	تاثیر علاقه یا وظیفه در انتخاب مسیر پژوهش		۴	
	فشار زمانی و مالی ناشی از سیستم آموزشی		۲	
	نقش استادان و سیستم آموزشی	کمبود دسترسی به اساتید به‌عنوان منبع راهنما	۹	
	پروتکل‌های محدودکننده برای استفاده از منابع		۵	

مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای اولیه	فراوانی کدها
	اطلاعاتی		
	تاثیر سازمان و نهاد آموزشی متبوع بر نحوه جستجو و انتخاب منابع		۱۱

جدول ۹. مقوله اصلی و فرعی و کدهای اولیه پیامدهای مثبت همراه با فراوانی کدها

مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای اولیه	فراوانی کدها
پیامدهای مثبت	افزایش تعاملات علمی از طریق شبکه های اجتماعی	مهاجرت ایده ها و تبادل و آگاهی از تمامی ایده ها	۵
		عرضه اطلاعات و محتوای جدید و بهبود کیفیت یادگیری	۲۵
	بهبود فرآیند ترجمه و پیشنهاد نویسی	افزایش دسترسی به منابع علمی و بهبود کیفیت پژوهش ها راحتی و دسترسی آسان به اطلاعات گسترده	۱
	رفتار اطلاع یابی مسئولانه تر و آگاهانه تر	غنی تر شدن رفتار اطلاع یابی استفاده از استراتژی های پیشرفته جستجو	۸
	ارتقای سطح کیفی تحقیقات علمی		۴
تسهیل فرایند پژوهش با استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی ۹			
قاعده مند و هنجارمند شدن رفتار اطلاع یابی دانشجویان ۷			

جدول ۱۰. مقوله اصلی و فرعی و کدهای اولیه پیامدهای منفی همراه با فراوانی کدها

مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای اولیه	فراوانی کدها
پیامدهای منفی	کاهش انگیزه برای جستجوی اصولی اطلاعات و ادامه پژوهش	رفتار اطلاع یابی نامربوط که به دانش محتوایی فرد کمکی نمی کند	۹
		محدود شدن رفتار اطلاع یابی به دلیل اعمال شگردهای امنیتی	
		محدود شدن رفتار اطلاع یابی و آسیب جدی به دانشجویان و اعضای هیئت علمی	
فقدان آموزش اصول اخلاق پژوهشی	نقض اصول اخلاقی پژوهش		۱
	پیامدهای اخلاقی و علمی جبران ناپذیر		۱
	دشواری در اعتبارسنجی، سوگیری، حباب اطلاعاتی		۱

نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاع‌یابی ... (ثریا ضیایی و دیگران) ۹۳

مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای اولیه	فراوانی کدها	
	سانسور تاثیر سلبي و بازدارنده و منفي		۲	
	افزايش سرقت علمي و تقلب ۶	عادي‌سازي سرقت علمي در بافت دانشگاهي	۱	
		ارتكاب سرقت ادبي توسط دانشجويان، به‌ويژه به‌صورت ناخواسته	۱	
		گسترش سرقت علمي و کاهش نوآوري	افزايش سرقت علمي (عامدانه يا سهوي)	۴
		تاثير منفي بر نوآوري		۲
		دزدي اطلاعات و نقض حقوق پديدآورندگان		۳
		کاهش عمق و دقت در پژوهش به‌دليل خلاصه‌گرابي اطلاعات		۲
	افزايش تمايل به رفتارهاي غيراخلاقي در پژوهش	محدوديت ديدگاه‌ها و جريان‌هاي فکري بخاطر الگوريتم‌هاي شخصي‌سازي		۴
		ضعف در آموزش مفهوم سرقت علمي		
	آسيب به اعتماد و اعتبار در محيط علمي و پژوهش ۳	چالش‌هاي اخلاقي در استفاده از هوش مصنوعي و الزام به صحت و اعتبار منابع ۴	دوسويه بودن نقش‌هاي مولفه‌ها	تنبده‌شدگي حریم خصوصی و امنیت اطلاعات
تعارض اصل آزادي اطلاعات با سانسور و کنترل محتوا				۴
سوگيري شخصي و علاقه به منابع خاص				۷
احساس آزادي و احساس تنگي				۵
خطرات امنيتي				۱
امنيت اطلاعات تحت کنترل حکمرانان			۱	
تضعيف امنيت اطلاعات شخصي کاربران			۱	
آسيب در توليد محتوای علمي و فرهنگي ۳		محدودشدن آزادي بيان و کاهش شفافيت علمي		۱
		نقض حق نشر (مثلا کپی کردن نمودارها بدون اجازه)		۱
		نقض حریم خصوصی افراد در صورت استفاده بدون اجازه از محتواها	نقض حریم خصوصی و بی‌اعتمادی به پژوهشگران	
	آشوب اطلاعاتي: افزايش حجم اطلاعات و سردرگمي کاربران	سردرد ناشی از اضافه‌بار اطلاعاتی		۵

فراوانی کدها	کدهای اولیه	مقوله های فرعی	مقوله اصلی
۷		گسترش اطلاعات سطحی و تکراری و عدم نوآوری	
۳		تضعیف اصالت علمی و تاریخ علم	

جدول ۱۱. مقوله اصلی و فرعی و کدهای اولیه راهبردها همراه با فراوانی کدها

فراوانی کدها	کدهای اولیه	مقوله های فرعی	مقوله اصلی
۱		توسعه سامانه های آموزشی باز	استفاده هدفمند از فناوری
۱		پرداخت هزینه برای جهت تسهیل دسترسی آزاد به محتوای غیردرسی	
۲		استفاده از نرم افزارهای مشابهت یاب و سرقت علمی	
۳		استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی به عنوان مکمل پژوهش و نه جایگزین	
۲	نظارت بر استفاده صحیح از ابزارهای دیجیتال	مدیریت فناوری های نوین ۱	
۵	طراحی ابزارهایی برای محافظت از اطلاعات شخصی کاربران		
۱	توسعه فناوری های ایمن		
۱	استفاده از شبکه های تخصصی علمی		
۷	حمایت از پایگاه های علمی داخلی و رفع محدودیت های مالی و سازمانی		
۶	تولید محتوای با کیفیت و منسجم	مدیریت و غنی سازی محتوای شبکه های اجتماعی	
۲	ایجاد پلتفرم هایی برای ارتباط صحیح اطلاعات		
۷	استفاده از قوانین و پروتکل های حمایتی مانند Creative commons		
۱			
۱		تاکید دانشگاه ها بر صداقت علمی و آموزش استناددهی صحیح	بهبود زیرساخت ها
۲	ضمانت اجرایی درستی سنجیده بشه		
۲	تشویق خودکنترلی	ایجاد سازوکارهای تشویقی و تنبیهی	
۳	رفع سوگیری ها در انتخاب منابع و تحلیل داده ها		
۳	آموزش سواد اطلاعاتی برای		

راهبردها

نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاع‌یابی ... (ثریا ضیایی و دیگران) ۹۵

مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای اولیه	فراوانی کدها		
سیاست‌ها	ایجاد امکانات بیشتر برای پژوهشگران و دانشجویان	مقابله با سوگیری			
		ایجاد چارچوب و آموزش برای حفاظت از مالکیت فکری و اخلاق علمی	ترویج فرهنگ احترام به مالکیت فکری	۱۸	
			حمایت از مالکیت فکری و حق مولف از طریق پروتکل‌هایی مانند creative		
			تدوین چارچوب‌های قانونی برای حفاظت از مالکیت معنوی و حریم خصوصی		
		بهبود مهارت‌های اطلاع‌یابی ۲	توسعه زیرساخت‌های دسترسی به منابع علمی	توسعه مهارت‌های دوزدن موانع اطلاعاتی	۱۱
				تسهیل اشتراک منابع علمی معتبر برای دانشجویان و پژوهشگران	
				افزایش کارایی در پژوهش	
		سیاست‌ها	تعبیه سیاست‌های برای پشتیبانی از دسترسی مشروع پژوهشگران و دانشجو	ایجاد تعادل بین امنیت و دسترسی آزاد به اطلاعات	۴
				تاکید بر نقش خانواده و ارزش‌های دینی در تربیت اخلاقی	۱
				استفاده از فیلتر شکن‌ها و راه‌های میانبر برای دسترسی به محتوا	۴
				ترکیب منابع سنتی و دیجیتال	
استفاده از ابزارهای ناشناس‌سازی یا رمزگذاری شده	۱				
لحاظ کردن امنیت اطلاعات در سیاست‌گذاری‌ها	۱				
ایجاد سیستم‌های نظارتی برای کنترل محتوای منتشر شده	۵				
تدوین قوانین مناسب برای فضای مجازی و هوش مصنوعی	۱				
رعایت محرمانگی در تعامل با افراد	۴				
ترویج آگاهی در مورد حقوق مولف و قوانین کپی‌رایت	۴				
پیگیری حقوق ناقضان مالکیت فکری					
ترویج فرهنگ استناددهی برای مالکیت فکری و رعایت شروط حق نشر	۴				
استفاده از ابزارهای همانندجو و سیاست‌های امنیتی برای افزایش شفا	۲				

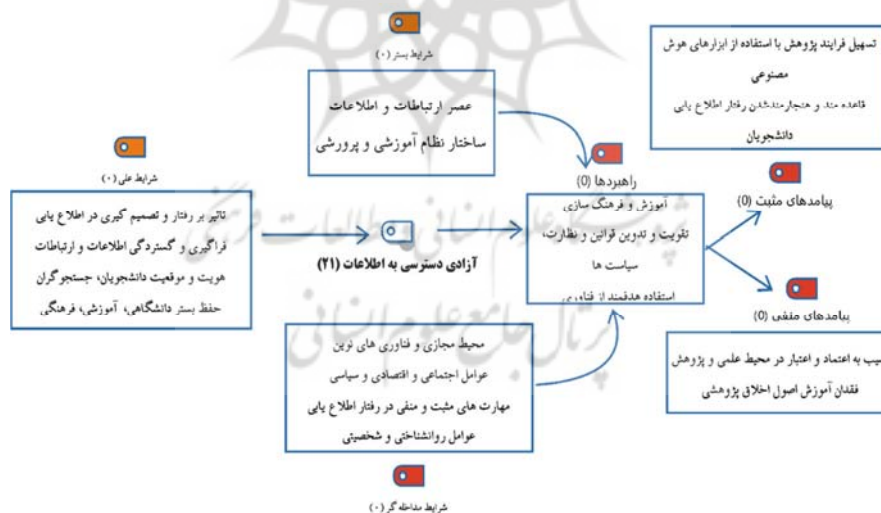
مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای اولیه	فراوانی کدها	
آموزش و فرهنگ‌سازی ۴	تدوین قوانین جهت بهبود با سرقت علمی		۳	
	استفاده از روش‌های ناشناس‌سازی داده‌ها		۱	
	تقویت هویت علمی در نظام آموزشی ۲	افزایش شناخت و آگاهی فرد برای تشخیص اطلاعات معتبر		۱
		نقش فعال‌تر اساتید، هدایت دانشجویان	هدایت اطلاعاتی: نقش کتابداران و اساتدان در جلوگیری از سوگیری	۹
		متنوع‌شدن محیط‌هایی که به منابع معتبر می‌توان دسترسی داشت		۱
	بهبود فرهنگ استاد به منابع معتبر و افزایش آگاهی و مستندنویسی ۶	افزایش شناخت و آگاهی فرد برای تشخیص اطلاعات		۱
		افزایش آگاهی برای مدیریت اضافه بار اطلاعاتی		۱
		ترویج و ایجاد دسترسی آزاد به اطلاعات	بهبود دسترسی عادلانه به منابع و داده‌ها	۵
		آموزش نحوه استناددهی صحیح		۱
		دسترسی به منابع و تعامل با پژوهشگران توسط شبکه‌ها و فضای مجازی	بررسی تحقیقات دانشجویان پس از اتمام	۴
	آموزش اصول پژوهش و دانشگاه‌ها ۱۲	آموزش اصول پژوهش و دانشگاه‌ها ۱۲	ارتقای مهارت‌های زبان انگلیسی در دانشجویان	۱
			آموزش ارزیابی انتقادی محتوا	۱
			استفاده از سازوکارهای نظارتی در دانشگاه‌ها	۱
			اعمال شگردهای امنیتی به شیوه‌ای صحیح و اخلاقی	۲
			تعریف و تبیین دقیق سرقت علمی برای نسل جدید	۱
			توجه به سواد اطلاعاتی و استفاده از متخصصان اطلاع‌رسانی	توسعه مهارت‌های سواد دیجیتال و رسانه‌ای
آموزش استفاده صحیح و اخلاقی از ابزارهای هوش مصنوعی و فضای مجازی				۱۰
تشویق به ارجاع‌دهی صحیح و رعایت اصالت علمی				۳
آموزش مهارت‌های پژوهشی به دانشجویان برای افزایش				۵

نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاع‌یابی ... (ثریا ضیایی و دیگران) ۹۷

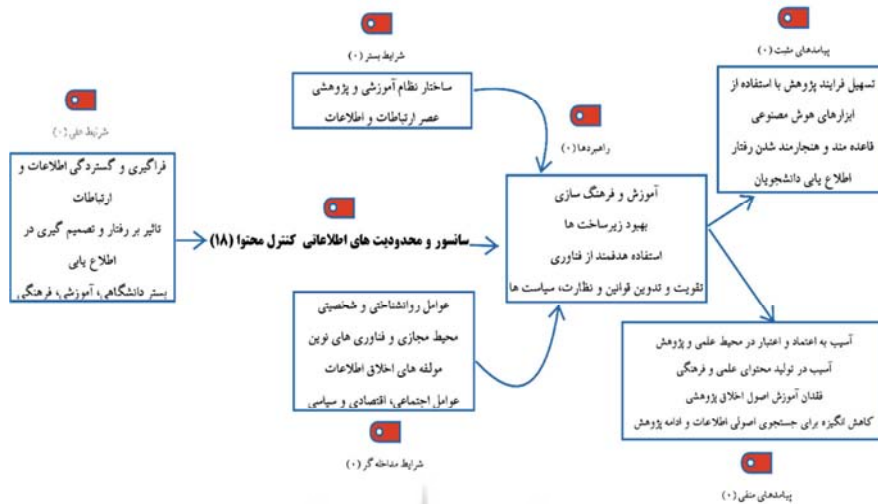
مقوله اصلی	مقوله های فرعی	کدهای اولیه	فراوانی کدها
		عمق علمی	
		یاقتن تعادل میان وظیفه و علاقه در انجام پژوهش	۲

جداول ۶ تا ۱۱ نشان‌دهنده فراوانی بالای کدهایی مانند «محدودیت دسترسی» و «نیاز به سواد اطلاعاتی» است. این یافته‌ها تأیید می‌کنند که سانسور مرحله «جست‌وجو» (ویلسون) را مختل کرده و نبود آگاهی اخلاقی (فلوریدی) به پیامدهای منفی مانند سرقت ادبی منجر می‌شود. در مقابل، «دسترسی آزاد» به‌عنوان راهبردی برای بهبود رفتار اطلاع‌یابی شناسایی شد.

برای استخراج مدل‌های «آزادی دسترسی» و «سانسور/محدودیت»، تحلیل داده‌های مصاحبه‌ای به‌روش گراند تئوری و در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شد. نتایج در پنج دسته‌ی (شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها، و پیامدها) سامان یافت و دو مؤلفه‌ی کلیدی، سانسور/محدودیت (۱۸.۵٪) و آزادی دسترسی (۱۶.۴٪)، نیز شناسایی شد. در ادامه، ابتدا شکل ۱ (مدل آزادی دسترسی به اطلاعات) و سپس شکل ۲ (مدل سانسور و محدودیت‌های اطلاعاتی) ارائه می‌شود.

شکل ۱. مدل نهایی آزادی دسترسی به اطلاعات با رویکرد گراند تئوری

شکل ۲. مدل نهایی سانسور و محدودیت های اطلاعاتی کنترل محتوا با رویکرد گراند تئوری

۶. نتیجه گیری

در این پژوهش، با تلفیق نظریه های رفتار اطلاع یابی ویلسون و اخلاق اطلاعات فلورییدی، سازوکاری تحلیلی برای بررسی متقابل «سانسور و محدودیت های کنترل محتوا» و «آزادی دسترسی به اطلاعات» در فرآیند اطلاع یابی دانشجویان ارائه شد. تحلیل کیفی داده های مصاحبه ای بر مبنای گراند تئوری نشان داد که آزادی دسترسی، کیفیت جست و جو و مراحل شناسایی، ارزیابی و استفاده از اطلاعات را به طور چشمگیری بهبود می بخشد؛ در مقابل، محدودیت ها موجب اتکا به منابع ناموثق و گسترش اطلاعات نادرست می شوند. همچنین کمبود آگاهی نسبت به اخلاق اطلاعات باعث بروز رفتارهایی چون سرقت ادبی گردید.

براساس تحلیل در پنج سطح نظریه داده بنیاد (شرایط علی، شرایط زمینه ای، عوامل مداخله گر، راهبردها و پیامدها)، شش مقوله ای اصلی استخراج شد که نشان می دهد ارزش های اخلاقی باید در تمامی مراحل چرخه ای اطلاع یابی نهادینه شوند. در نتیجه، تقویت زیرساخت های دسترسی آزاد به اطلاعات و ارتقای سواد اطلاعاتی با رویکردی اخلاق محور، می تواند پیامدهایی چون افزایش اعتبار علمی، کاهش سرقت علمی، و بهبود کیفیت آموزش و پژوهش در محیط دانشگاهی را به دنبال داشته باشد.

نقش اخلاق اطلاعات در رفتار اطلاع‌یابی ... (ثریا ضیایی و دیگران) ۹۹

در مجموع، این پژوهش با ارائه‌ی مدلی اخلاق‌محور و میان‌رشته‌ای، می‌تواند به‌عنوان راهنمایی مؤثر برای سیاست‌گذاران، مدیران دانشگاهی و مربیان آموزشی در جهت تدوین چارچوب‌های اخلاق اطلاعات و ارتقای فرآیند اطلاع‌یابی دانشجویان مورد استفاده قرار گیرد.

کتاب‌نامه

- بهی‌مهر، سارا؛ منصوریان، یزدان. (۱۳۹۷). «نقش سوگیری‌های شناختی در رفتار اطلاعاتی علمی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه خوارزمی». تعامل انسان و اطلاعات. دوره ۵، شماره ۱. جعفری، زهرا؛ صباحی‌گراغانی، معین. (۱۴۰۰). «بررسی تحلیلی فیلترینگ و آزادی اطلاعات». کنفرانس بین‌المللی فقه، حقوق و پژوهش‌های دینی. ش. ۳.
- جعفری فارسی، سیده زهرا؛ صباحی‌گراغانی، معین؛ سراجی، مصطفی. (۱۴۰۱). «بررسی موانع و چالش‌های آزادی اطلاعات». تحقیقات حقوقی بین‌المللی. دوره ۱۵، ش. ۵۵. صص. ۲۵۳-۲۷۲.
- چناری، مهین؛ و اعظم شبستانی (۱۴۰۰). «پیش‌بینی میزان آشنایی با اخلاق در فضای مجازی با استفاده از سواد رسانه‌ای و شایستگی‌های فناورانه». نشریه اخلاق در علوم و فناوری. سال ۱۶، ش. ۲.
- رحمتی، حسینعلی؛ شهریاری، حمید. (۱۳۹۶). «بایسته‌های اخلاقی فیلترینگ و پالایش محتوا در فضای مجازی». نشریه اخلاق و حیانی فصلنامه علوم انسانی، سال هفتم، شماره ۱.
- سلماسی و همکاران. (۱۴۰۱). «واکاوی و ارائه مدل خودسانسوری در فضای مجازی با رویکرد گرانددتوری در ایران». ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران. دوره ۵، شماره ۱۰.
- شقایق، مهدی (۱۴۰۰). اخلاق اطلاعات مبادی و مسائل. تهران: سمت.
- شقایق، مهدی، (۱۳۹۷). «تحلیل مفهومی پیش‌فرض‌های معرفت‌شناختی نظریه «اخلاق اطلاعات» فلوریدی»، تعامل انسان و اطلاعات، جلد پنجم، شماره اول (بهار). ۳۰-۴۳.
- شقایق، مهدی؛ وصفی، محمدرضا؛ جوادی، محسن. (۱۳۹۴). «پایه‌های هستی‌شناختی نظریه اخلاق اطلاعات فلوریدی». روش‌شناسی علوم انسانی. ش. ۸۵. صص. ۷-۲۹.
- تگمارک، ماکس (۱۴۰۱). زندگی ۳٪ انسان بودن در عصر هوش مصنوعی. ترجمه میثم محمدامینی. تهران: فرهنگ نشر نو با همکاری نشر آسیم.

Abbas, zafar and [... et al]. (2023). " cyber laws and media censorship in Pakistan:an investigation of governmental tactics to curtail freedom of expression and right to privacy". Journal of creative communications. 1-14. <https://doi.org/10.1177/09732586231206913>

Abbasi, I. S., & Al-Sharqi, L. (2015). "Media censorship: Freedom versus responsibility". Academic Journals. Journal of Law and Conflict Resolution. 7(4), 21-25.

- Annappa,nagarathna.(2021). “Ensuring right to freedom of speech and expression on cyber space as against state intervention – indian experience”. *Revista direitos fundamentais & democracia*. V 26. N.1. DOI: <https://doi.org/10.25192/issn.1982-0496.rdfd.v26i12123>
- Bennett,scott. (2023). “DEFINING AI ETHICAL OVERSIGHT TRANSFERRING RESPONSIBILITY AND ACCOUNTABILITY FROM MACHINES TO HUMANS”. PHD degree.in artificial intelligence. Capitol technology university.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Sage Publications
- Floridi,L.(2022). Information ethics: A reboot. *Philosophy &technology*.(35)1.1-20. <http://doi.org/10.1007/s13347-021-00481-8>
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Aldine Publishing Company
- Han,qing-long; ding, derui; ge,xiaohua. (2024). “Secure control and filtering for industrial metaverse”.*frontiers of information technology & electronic engineering*. 25 (2):179-181
- Jackson,freeman augustus.(2024). The technology adoption model for cloud computing, storrytelling artificial intelligence, and the federal risk and authorization management program. Ph.D. School of business and technology. Aspen university. P.2.
- Jacobs, mattis.(2023). A reexamination of design- and policy- oriented computer ethics: accounting for increasingly complex actor constellations and regulatory developments. Phd degree. Department of informatics. Universitat hamburg.
- Jamali,hamid R; Shahbaztabar’ pria .(2017). The effects of internet filtering on users’ information-seeking behaviour and emotions. *Aslib Journal of Information Management*. 17july.
- Martzoukou,K.;saleh,A.G.&lavritsas,N.(2021). Development and validation of a scale to measure digital information seeking behavior of students. *Journal of librarianship and information science*,53(4).577-593.
- Nagar, namrata.(2022). Framing TRUST in artificial intelligence (AI) ethics communication: analysis of AI ethics guiding principles through the lens of framing theory. Master of degree. College of liberal arts, rochester institute of technology.
- Retrieved from <https://www.techopedia.com/definition/31619/artificial-superintelligenceasi>